

В. Ф. Калошин, кандидат технічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України, старший науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

ШКІДЛИВІ БАТЬКІВСЬКІ ПЕРЕКОНАННЯ

ОБМЕЖЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ

Відчуття себе розумним, мудрим, досвідченим батьком поруч із нетямущим малюком, який нічого в цьому житті не розуміє, дає таке відчуття влади та могутності, що просто немислимо дати йому можливість самому вирішувати, вибирати, будувати своє життя, відносини.

Батьки з огляду на ці переконання мають ним керувати, думати за нього. Батьки мають робити його таким, як вважають за потрібне.

Якщо батьки вважають, що дитина — їхня власність, то можна не питати у неї дозволу на це. Можна не рахуватися з її думкою. Можна не питати, чого вона хоче. Це ж моя дитина. Ми — єдине ціле. Я сам вирішу, що їй потрібно. Я взагалі перестаю думати про її бажання, настрої, свободу.

Якщо дитина потрібна батькам для них, для їхньої зручності, то їхнє завдання — зробити дитину такою, щоб вона була зручною батькам.

І тоді батьки виховують дитину слухняною, яка казатиме потрібні батькам слова, відчуватиме потрібні їм емоції та виражатиме приємні їм відчуття (наче завдання батьків — виховати — це робота!).

І цей стиль відносин між батьками і дитиною зберігається тривалі роки. Попри те що дитина росте і змінюється і вже щось може та знає сама, керівне, відповідальне ставлення до процесу виховання залишається для батьків непорушним.

Звернемо вашу увагу на те, що система переконань та уявлень у батьків про себе, дитину, про сутність їхніх взаємин неминуче призводить батьків до **певного ставлення до дитини**, певного стилю відносин, який характеризують кілька непорушних складові:

- 1) дитину треба постійно контролювати;
- 2) за дитину треба приймати рішення;
- 3) підпорядкувати її потрібно своїй волі, прагнути на різних стадіях її розвитку виконання потрібних батькам дій, учинків, поведінки;
- 4) за дитину треба відповідати — захищати її від ризику самостійних вчинків і дій.
- 5) її треба вести по життю, керувати всім її життям.

Це ніби внутрішні, здебільшого взагалі не усвідомлювані батьками, завдання, які вони і вирішують протягом усього періоду взаємодії з дитиною. Протягом багатьох років.

Розглянемо, як же виявляються ці завдання на різних вікових етапах дорослішання дитини, щоб побачити помилки та недоліки цього стилю відносин, з'ясувати його наслідки, щоб побачити, як на кожному етапі зростання та розвитку дитини цей стиль обмежує дитину, її свободу вибору, самостійності, становлення її особистості.

Для чого ми це робимо? Щоб змінити потім усю систему наших переконань і перебудувати взаємини з дитиною. Отже...

“Перші дванадцять місяців ми вчимо наших дітей ходити й говорити, а наступні дванадцять років — сидіти та мовчати.
Ф. Діллер

■ Філіс Діллер (1917–2012 рр.) — американська комедійна актриса

ВІК ЗМІНЮЄТЬСЯ — ПОМИЛКИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ... —

► Дитина почала самостійно пересуватися

Коли малюк лежить в колясці або ліжечку, ви, батьки, контролюєте його життя цілком. Ви знаєте, що з ним робити. Ви знаєте, коли його годувати, коли його треба вкласти спати, коли з ним треба гуляти.

Але ось малюк підріс настільки, що навчився сидіти. А потім почав повзати. І ви раптом з'ясуєте, що вже його повністю не контролюєте. Тому що не встигнете озирнутися, а він вже не біля ваших ніг повзає, а в сусідній кімнаті. *І ви починаєте розуміти, що його самостійні пересування не дуже доречні, оскільки вони можуть бути небезпечними для його життя.*

І через турботливі спонування (ви ж відповідаєте за його життя!) ви починаєте обмежувати його. Ви говорите: «Сиди! Не повжай! Туди не можна! Сиди на місці!».

Я як розумний і дорослий просто не можу дозволити дитині сміливо та самостійно освоювати навколишній простір. Я ж краще за нього знаю життя!

Я знаю свою квартиру. Я знаю, де може бути небезпечно, де малюк може спіткнутись. Я знаю про шкоду повзання по килиму. Я знаю, що підлога холодна, і він може захворіти. (Відзначимо: і це при тому, що дитина може вижити за найгірших кліматичних умов — настільки потужні вкладені в неї сили для виживання!)

Але я, як батько, знаю, що холод лінолеуму або паркету може бути згубним для моєї дитини. Я знаю про кути, об які вона може вдаритись (вона що — сліпа, глуха і тупа?). Я знаю про розетки, які можуть убити її струмом.

Ви стільки вже знаєте про цей світ порівняно з цим нетямущим малюком, що відкидаєте його першу спробу відірватися від вас навіть на два метри! «Нормальний» батько ніколи не дасть дитині свободи переміщення та вибору — куди йому повзти!

І ви продовжуєте говорити: «Ти куди? Туди не можна. Там брудно! Там небезпечно! Там електрична напруга!». А іноді просто залякуєте його, кажучи страшним голосом: «Там Баба Яга!», «Там Коцій!».

Коли малюк починає самостійно ходити, його можливості освоєння світу ще більше розширюються, дистанція між дитиною та батьками збільшується. А це ще страшніше, тому що вам ще

складніше стає його контролювати. А ви як хороший батько знаєте, що маєте завжди тримати дитину під контролем, в полі свого зору, бо ви за неї відповідаєте. Але коли дитина починає ходити, бігати — ви можете не встигнути щось проконтролювати, не встигнути підбігти, щоб перешкодити їй взяти якийсь предмет, зробити певну дію.

“ У вихованні дітей потрібно дотримувати думки: «Спасибі, Господи, за те, що довірив мені виховання твого чада. Я чудовий батько, у мене чудова дитина, яку подарував Бог. Це не моя власність — мені довірено вселенську сутність. І вона прийшла в цей світ для того, щоб здійснити те, що їй наказано, а не для того, щоб якось прикрасити мою старість».

Ш. Амонашвілі

А оскільки ви, батько, керуєте дитиною, то ви і вирішуєте, що їй місце в манежі, а не у вільному дослідженні світу. І знову обмежуєте її рух у межах манежу. Вам так зручніше, спокійніше!

Але, на жаль для багатьох батьків, дитину неможливо надовго обмежити манежем. Дитина підростає і вже сама може вибиратися з манежу, щоб освоювати навколишній простір. І знову батькам треба посилювати контроль.

І знову виникають заборони: «Не бігай! Не стрибай! Не стукай! Та сядь ти на місце! Посидь хоч хвилину спокійно! Куди пішов? Не ходи туди!».

Ви, образно кажучи, зв'язуєте йому ноги, позбавляєте його свободи рухів, природного, вільного бажання освоювати, дізнаватися про цей світ.

Насправді, від того моменту, як малюк починає пересуватися, він починає брати на себе відповідальність за дослідження світу. І це дуже важливий момент у його житті. Це перша спроба бути самостійним. Це спроба вибору. Вона буде ним здійснена не в два або три роки, коли він захоче вибрати сорочечку або не погодиться одягти черевики, які я йому дам. Перша спроба вибору — що робити, самому вирішувати, в якому напрямку рухатися, що досліджувати в цьому світі — відбувається в момент, коли він починає самостійно пересуватися світом.

Але хіба може «нормальний», «поміркований», відповідальний батько дати дитині свободу вибору

йти туди, де їй цікаво? (Усі «знаючі» батьки навіть не розуміють, що це перший досвід самостійності маленької людини, що маленька особистість починає вибирати, куди піти, що взяти в руки, що досліджувати.) Але як батьки можуть дозволити дитині жити, з огляду на її бажання?!

Але ж цій ситуації, зовсім забуваючи про те, що дитина для зміцнення свого організму має робити якнайбільше рухів, батьки від перших років життя прищеплюють дитині схильність до старечої посидючості та радіють, дивлячись на своє чадо, що не шумить, не кричить, не тупотить ногами по кімнаті, а сидить собі за яким-небудь тихим заняттям, розгляданням картинок або малюванням.

Роблячи так, ми забуваємо, що лише «в здоровому тілі — здоровий дух».

Тому перед тим, як наступного разу крикнути на свою дитину, подумайте насамперед про неї, її здоров'я, а не тільки про те, що бігаючи, вона порушуватиме порядок у кімнаті та заважатиме вам.

► Дитина почала досліджувати світ

Підрастаючи, дитина не лише освоює простір цього світу, вона починає досліджувати цей світ, взаємодіяти з предметами, речами світу.

Поки дитина була обмежена у пересуваннях, ви, батьки, визначали, з якими предметами вона може взаємодіяти. Ви вибирали ці предмети.

Але коли дитина починає самостійно пересуватися, можливості її взаємодії зі світом незрівнянно збільшуються. І починається новий етап освоєння світу — етап докладного пізнання предметів, знайомства з предметами, зі світом. Дитина починає досліджувати цей світ руками.

І вона вже оперує не лише тими предметами, які ви, як батьки, схвалюєте. Вона сама тепер може взяти брязкальце або гребінець, чашку або книжку. Вона тепер може дотягнутися до столу або стати на стільчик і дістатися кухонної полиці. А там — виделки, і ножі, і скляний посуд, і пляшка з оцтом.

І ви як хороші та відповідальні батьки маєте знову контролювати дитину, стежити за дитиною й обмежувати її дії.

І ви починаєте говорити: «Не чіпай! Не бери! Поклади на місце!». **Ви починаєте забороняти їй досліджувати світ, обмежуєте її взаємодію зі світом.**

Але дитина, яка в цей період цілком спрямована на пізнання, освоєння світу, повинна все помацати, розглянути.

Усі предмети в цьому світі треба досліджувати на дотик і все треба спробувати на смак. Це нормально — і обов'язково! Процес дослідження світу.

Але як ви, батьки, які все знаєте, чи зможете дозволити їй настільки сміливе та вільне дослідження?

Ви знаєте про бруд і мікроби, про подряпини та зараження крові, про інфекції та хвороби. Тому в інтересах безпеки дитини ви маєте її обмежувати, кажучи: «Не чіпай, це бруд! Чи не бери в рот! Прибери руки з рота! Не тягни цю гидоту до рота! Та що це за дитина!».

Але дитина просто зобов'язана продовжувати дослідження світу. Їй під час цього дослідження обов'язково потрібно щось розбити, розібрати на частини, зламати, щоб подивитися, як це зроблено. Нормальна дитина повинна навчитися розуміти, як влаштовано цей світ, із чого зроблені предмети в ньому тощо.

І починається період наших батьківських страждань, тому що ці невтомні до досліджень дитячі руки тягнуться до цінних для нас речей, важливих паперів. Вони бруднять одяг. Псують поліровання або хороші речі, які коштують грошей. Скільки незручностей від цих допитливих дітей!

І ми знову і знову продовжуємо забороняти: «Цього не можна! І цього не можна! Не бери! Поклади на місце!».

Вони борються, вони не погоджуються. Вони намагаються продовжити своє вільне дослідження світу. Але ми знаємо, як з дітьми поводитись. І часто ми шльопаємо їх по руках, щоб відбити бажання вільно ними користуватися.

І відбиваємо це бажання.

І ось уже слухняна дитина сидить на місці, ручки на колінах склала. І це вже майже ідеальна дитина, з якою можна всі справи переробити, тому що вона не потребує уваги. Сказали їй сидіти — вона і сидить, склавши ручки, чекає ваших нових розпоряджень.

► Дитина почала говорити

Кожен батько чекає того чарівного моменту, коли дитина заговорить. Це буде так цікаво, так чудово — розмовляти з дитиною! Вона ставитиме запитання, а я відповідатиму!

І перші її слова нас розчулюють, і ми запиємо ці смішні слова, які безглуздо звучать, щоб потім, коли дитина виросте, розповісти їй, як вона смішно говорила!

Але потім її рот не закривається. Малюк говорить і говорить, він запитує і запитує. Він не за-

мовкає. Це стомлює і дратує. І ми починаємо обмежувати потік його красномовства, кажучи: «Закрий рота! Не кричи! Не базікай! Не шуми! Коли ж ти замовкнеш?».

І це постійне: «Мамо, мамо...», їхні спроби сунути ніс в усі наші дорослі розмови: «А що сказали? А навіщо?», їхні нескінченні: «Чому? Чому? Чому?», їхніх небезпечні питання про «звідки я взявся», про сварки з чоловіком доведуть кого завгодно. І ми знову починаємо обмежувати та забороняти: «Не твоя справа! Не сунь носа, куди тебе не просять! Тебе не питають! Не говори дурниць! Припини молоти язиком!».

А цей гучний спів, який мені заважає, коли я хочу спокою після роботи? І є сусіди, перед якими незручно: що скажуть люди? Ще подумують про мене, що я погана мати! І я знову кажу: «Не базікай! Не кричи! Припини співати! Закрий рота!».

А він ще висловлює свої емоції! Він ние або скиглить, або плаче. Або протестує, кричить, говорить мені якісь образливі слова, звинувачує мене. І мені це зовсім не подобається! Тому що я як мати знаю, які емоції має відчувати нормальна дитина. Вона повинна посміхатися і говорити: «Так, мамо! Звичайно, тату!».

Тому ви знову обмежуєте її, кажучи: «Не ний! Не скигли! Не плач! Припини скаржитись! Закрий рота! Не канюч!».

Так постійно, непомітно навіть для себе, ми обмежуємо свободу дитини говорити, проявляти її свої почуття. Тому що нам зручно, коли вона мовчить! Добре як — тихо, спокійно! Мрія кожного батька — дитина, яка спить зубами до стінки, її ніби й немає...

Але чи замислюється хто-небудь, як дитині, — з її не випущеною свободою слів, емоцій, почуттів? З її нереалізованим інтересом до життя, з питаннями про цей світ, призначеними для пізнання, на які вона не отримала відповіді? З її самотністю в цьому світі, в якому вона не може себе вільно проявляти? І в якому найважливіші для неї люди, її батьки, не розуміють, не приймають і не допомагають їй?

► Малюк почав самостійно думати

Він росте й у нього з'являються свої думки, погляди, судження, оцінки. В нього з'являються свої смаки, уподобання, своя голова на плечах — і як це мені незручно! Він починає радити мені, як жити. Він суне носа в наші відносини. І ви починаєте говорити: «Малий ти ще міркувати! Малий

ти ще мені радити! Виростеш, тоді говоритимеш, а поки слухай, що старші кажуть!».

Він починає розмірковувати про життя, висловлювати своє ставлення до фактів і подій. Але ви, батько, знаєте, що це неправильні погляди та судження, неправильні позиції. Ну подумайте, що він, маленький і нетямущий, може знати? І ви знову починаєте говорити: «Мало чого ти думаєш! Мало що ти там вважаєш! Подумаєш — він сказав! Що ти розумієш?».

Але він зростає, цікавиться світом, починає освоювати інформацію про нього — він щось читає, дивиться, обговорює з іншими. І як часто — читає він не те, що ви вважаєте правильним, дивиться не те, що потрібно, говорить не з тим, з ким потрібно. Ви-то знаєте, що потрібно читати, дивитися, з ким спілкуватись! І ви говорите йому: «Рано тобі ще це читати! Це не для твоїх вух! У нього є своя думка? Це вже смішно!».

Тому період живої допитливості, на думку В. Писарева, продовжується зазвичай недовго; дорослі здебільшого відповідають на запитання дитини так нерозумно, що їй просто набридає запитувати нас. Дитині потрібно вибирати одне з двох: або те, що на її запитання зовсім не існує задовільної відповіді, або те, що доросле оточення не розуміє безглуздості своїх відповідей. У першому випадку вона мириться з незнанням, і допитливість її засинає, у другому — шукає, як шукав Ломоносов. Звісно, другий випадок набагато рідкісніший за перший.

“ Нехай педагог завжди поспішає до дітей, радіє кожній зустрічі з ними! Тоді й діти поспішатимуть і від усього серця радітимуть кожній зустрічі зі своїм педагогом.

Ш. Амонашвілі

Діти живі, гучні, які цікавляться життям і його загадками, нас стомлюють, їхні запитання і здивування, відкриття і спроби — часто з невдалим результатом — мучать. Рідше ми — порадики, втішники, частіше — суворі судді. Негайний вирок і кара дає один результат: проявів нудьги і бунту буде менше, зате він буде сильнішим і упертішим. Отже, посилити нагляд, здолати опір, застрахувати себе від несподіванок.

Так і котиться вихователь похилою площиною: ✘ зневажає, не довіряє, підозрює, стежить, ловить, докоряє, звинувачує і карає;

* дедалі частіше забороняє і нещадно примушує, не хоче бачити старань дитини краще вивчити, написати тощо, сухо констатує: «погано».

«Рідка блакить прощень, часті багрянці гніву й обурення» (Я. Корчак).

Але дитина хоче робити свої висновки про життя, сама оцінювати. Вона намагається зрозуміти правила життя, аналізує поведінку людей, не приймає дорослої фальші.

Але що вона, маленька і нетямуща, може знати про життя, гроші або людей? Вона занадто мала, щоб щось знати, тому ми, батьки, пояснимо їй — як треба думати, як слід до чого-небудь ставитися. Це ми, батьки, знаємо «правильні» правила!

Ми хочемо, щоб вони думали, як ми. Щоб вони погоджувалися з нашими думками, з нашими рішеннями. Щоб вони хотіли купити собі ту куртку або кросівки, які ми виберемо (які нам вигідно вибрати, тому що вони практичніші та дешевші!). Ми хочемо, щоб вони читали ті книги, які ми їм дамо і дружили з тими дітьми, яких ми для них оберемо.

Ми хочемо вирішувати, коли і що їм потрібно робити, чим цікавитись, що їм уже можна, а що — ще рано.

Так, планомірно, послідовно, ми позбавляємо дитину права на свободу думок, суджень, обмежуємо її природні інтереси, потреби, бажання, свободу бути собою, руйнуємо її віру в себе як особистість.

► Дитина пішла у світ

Дитина підрастає, і настає момент, коли вона виходить у світ — йде до дитячого садка, потім — до школи.

Цей момент виходу дитини в соціум, у спілкування з іншими людьми, в соціальні групи та структури — найважливіший момент у становленні її особистості. Тому що це справжній серйозний досвід її самостійного життя, перевірка вміння самостійно встановлювати та вибудовувати відносини, бути дорослим настільки, щоб самостійно, без батьків, жити певний час із іншими людьми.

І яка це можливість дійсно зробити дитину самостійною, відповідальною, тобто передати їй право вибору, відповідальність. Це і роблять грамотні, мудрі батьки, які хочуть сформувати дитину особистістю — сильною, вільною, самостійною.

І це те, що не робить жоден «нормальний» батько, який краще знає, що потрібно його дитині,

який знає, що дитина ще занадто мала, щоб щось знати та розуміти. Тому ці періоди, важливі в особистісному зростанні дитини, не стають для неї поворотними. Всі продовжують керуватися тими самими правилами. Батьки продовжують за неї все вирішувати та вибирати.

Вони все вже знають — що їй потрібно носити, одягати в дитячий садок. (Дійсно, що вона може знати про погоду і те, що їй коли треба надягати?! Я, її батько, краще за неї знаю! І що мені в неї питати, навіщо мені з нею радитися, коли вона така мала, що нічого ще не знає і не розуміє?)

Батько також вирішує, що дитина повинна їсти. (Ну, самі поміркуйте — що дитина може знати про їжу, режим харчування, калорії та вітаміни? Вона занадто мала, щоб щось знати. Я, батько, краще за неї знаю, що їй потрібно.)

І починається в житті дитини період подвійного контролю. В дитячому садку за неї все вирішують вихователі — що їсти, коли спати, у що грати, вдома продовжують усе вирішувати батьки. І де, коли вона зможе сама вже щось вирішувати, щось вибирати?

І коли дитина йде до школи — контроль цей, керівництво й опіка батьків не лише не зменшуються, а навіть посилюються. Тому що хіба знає дитина про відповідальність, дисципліну, користь домашніх завдань? Хіба може вона обійтися без батьків?

Тому нормальні «знаючі» батьки не передають відповідальності за навчання дитині, а ще більше навантажують себе нею. І разом роблять уроки або стоять за спиною дитини, поки вона їх робить, щоб вона завжди перебувала під контролем. (І як вона може при цьому зрозуміти, що навчання — це справа, потрібна їй, за яку вона сама відповідає?!)

І батьки продовжують втручатися в її життя — контролювати вільний час, спілкування з однолітками. І дитина знову вся — під контролем. У школі нею керують учителі. Вдома так само керують, контролюють її життя батьки. Але де ж сама дитина? Де її життя, досвід самостійного вивчення, освоєння життя?

Мало того, кожна сторона в цьому контролі вимагає від дитини тільки одного — слухняності, батьки ще вимагають, щоб дитина робила те, чого вони хочуть, і не робила того, чого не хочуть. Учитель хоче від дітей того ж — саме слухняності. Причому слухняності безапелляційної. Чому? Так дітьми легше керувати.

► Дитина стає дорослою

У цьому контролі, керівництві, опікуванні проходить усе життя дитини. Поруч із нею протягом життя перебувають ті, хто її знає і все за неї вирішує, — батьки. І в «нормальних» батьків, як кажуть, «усе схоплено». Всі сфери життя дитини.

Батьки знають, із ким їй дружити (звісно, з дітьми із порядних сімей!).

Батьки знають, що дитину потрібно віддати в гуртки та секції для загального розвитку, водити її в музеї для естетичного виховання, віддати потім до музичної школи, до класу навчання гри на скрипці або фортепіано — щоб зростала культурною людиною.

А потім обов'язково віддати до ВНЗ — як же без вищої освіти?

А хлопчика треба буде «відмазати» від армії, якщо ми — нормальні та турботливі батьки.

А потім одружити або видати заміж за хорошу людину. Звісно, хорошу — в розумінні все тих же «знаючих» батьків!

І протягом усього життя дитини можуть змінюватись лише способи керування дитиною, форми контролю над нею. Тому що батькам, можливо, вже мало просто дивитися за дитиною, як вона гуляє у дворі. Треба знати, про що вона думає,

Так ми і доводимо їх «під ковпаком» нашого контролю й опіки до дорослого життя. І діти наші так і не стають дорослими. І коли ними стати, якщо не було в дітей жодної можливості жити у власній відповідальності, виборах і рішеннях?

з ким зустрічається, про що говорить. Тому батьки читають щоденники своїх дітей, прослуховують їхні телефонні розмови, перевіряють кишені або сумки. Все має бути під контролем!

Тому батьки самі оберуть дитині інститут, професію. (Хіба мало, що вона хоче і про що мріє? Це все дурниці!) Хай краще буде останньою скрипкою в оркестрі, якщо мама хотіла, щоб вона грала на скрипці. Або буде лікарем, який ненавидить своїх пацієнтів, — коли вже в батьків була можливість влаштувати її до медінституту!

Батьки контролюватимуть її відносини, до кого вона залицяється або хто до неї залицяється? З якої родини? Скільки заробляє? Які перспективи в житті? (Я ж краще знаю, що потрібно моїй дитині. Мало що вона хоче і чекає на якусь любов. Я лиш знаю, що любов закінчується, а їсти хочеться завжди!)

“ Суть дитячої дисципліни полягає не в подоланні пустощів, а в перетворенні їх.

Ш. Амонашвілі

Батьки допоможуть їй у виборі супутника життя. Батьки організують весілля — що вони, молоді, розуміють в організації весіль?! Батьки вирішать, де молоді житимуть, як вестимуть господарство. Контролюватимуть, чи мийуть вони посуд, що їдять, чи не збираються народжувати дитину тощо.

Батьки будуть поруч, коли у молодят народиться дитина. Їхня дитина. Але й наша теж — вона ж наш онук! І знову — треба проконтролювати!

Поради батькам

НАЙПОШИРЕНІШІ ПОМИЛКИ БАТЬКІВ

1. **Приховування інформації**, яка може вплинути на життя дитини. Кожна людина має право знати про своє минуле та минуле своєї родини. Питання лише в тому, коли і як піднести правду, що досі була прихованою.
2. **Нав'язування дитині певних ролей**, з які складно буде здолати в дорослому житті: зразкової дівчинки/хлопчика, хворої дитини, неслухняного хлопця тощо. Навішуючи «ярлики», ми заважаємо дитині знайти свій шлях.
3. **Гіперопіка** улюбленого чада, сприйняття її як нетями. Результат — абсолютна інфантильність, егоїзм, душевна черствість, непристосованість до життя. Самостійність — запорука душевного зростання та внутрішнього розвитку дитини.
4. **Неприйняття дитини** з якихось причин: не тієї статі, не така гарна, не виправдала очікувань...

Бо в них же немає ніякого досвіду! А ми знаємо, як народжувати і виховувати дітей! І треба допомогти їм, щоб правильно сповивали, щоб молода мама вчасно годувала дитину, щоб правильно поводитись з нею.

Така надмірна опіка може лише нашкодити дитині (зрештою, як і все надмірне, крім, звичайно, любові та поваги до дитини). Усі ми любимо своїх дітей і не хочемо бачити їхні страждання. Але, всліяко відгороджуючи їх від справ, ми робимо їм ведмежу послугу.

РОБІТЬ ІНАКШЕ!

Попри те, що такі акти милосердя позитивно впливають на наше почуття власної значущості, вони відводять дітей від реального життя. Надмірна опіка закладає у свідомість дитини інформацію про те, що навколишнє життя повне небезпек і що їй потрібна людина, здатна захистити її, взяти під своє крило. Але ж ця людина (як правило, це батьки) позбавляє дитину самостійності, активності, попереджує будь-яке її бажання. Живучи з озиранням на дорослих, дитина зростає невпевненою, боязкою, полохливою, сором'язливою. На безпеку такого підходу вказував Я. Корчак: «Зі страху як би смерть не відняла в нас дитину, ми віднімаємо дитину в життя. Не бажаючи, щоб вона померла, не даємо їй жити».

Справа в тому, що вже в ранньому дитинстві існують два інстинкти, один із яких забезпечує безпеку організму (інстинкт самозбереження), а другий — активну творчу пізнавальну діяльність. Ці інстинкти антагоністичні: надлишкова діяльність одного з них придушує другий. На жаль, у наших традиціях виховання — максимальна турбота про безпеку дітей (гіперопіка), а це неминуче пов'язано з розвитком у них сильного інстинкту самозбереження. Чи не тут джерела низької пізнавальної активності, відсутності потреби до творчості, інтересу до нових знань?

І так — коло за колом, покоління за поколінням — батьки не дають дітям проживати свої життя надмірною опікою.

Чому так відбувається? Тому що не змінюється система переконань про дітей і батьків. Ці переконання містяться в нас і керують усіма нашими вчинками, рішеннями з приводу дитини. І це ставлення до дитини як до маленької та не-

тямущої з боку знаючих, завжди правих батьків, не змінюється роками.

На кожному віковому етапі ми як би виходимо з тієї самої логіки: дитина, маленька і недосвідчена, нічого не знає, а я, батько, знаю, що їй треба. Дитина має бути зручною мені, тому повинна жити тим життям, яке я для неї визначу.

Але навіть коли дитина виростає, починає міркувати, розуміти і дізнаватися про світ — ми (батьки) так само звично продовжуємо жити в цій логіці.

Приміром, з початку періоду дитинства керівництво і контроль визначають стиль ставлення до дитини. І навіть коли вона вже перестає бути дитиною, а стає дорослою людиною, батьком чи матір'ю своїх дітей, вона все одно залишається власністю своїх батьків — моїм сином або моєю дочкою, яким (-ою) я продовжую керувати — а як же без мене?

Можливо, ви зараз розумієте, що вже припустились багатьох помилок, що сам стиль відносин із дитиною був неправильним, підхід до виховання був неправильним. Але ви не винні в цьому. Адже нікого з нас не вчили, як правильно ставитися до дитини, як правильно з нею взаємодіяти, на підставі яких переконань будувати відносини з дітьми.

Ми просто любили наших дітей — саме так ми їх любили — захищали й оберігали, керували їхніми вчинками, вели їх по життю за ручку, приймали за них рішення. Ми не могли їх любити інакше — вся система переконань, яка існує в соціумі, змушує нас саме так любити дітей.

Така наша любов — це теж одне з наших батьківських переконань. Любити — означає перебувати поруч, захищати й оберігати, ховати від життєвих труднощів, радити, вести по життю. Ми саме так любили.

Адже ми просто так їх любили. Чому ми їх так любили? Так, у більшості випадків, любили нас. І ми, вже дорослі люди, на собі відчували наслідки такої опіки, керівного виховання наших батьків, яке захищає, а іноді — просто душить любов та, як правило, теж були незадоволені такою любов'ю і таким ставленням до себе. Тим більше, що досить часто наша любов до дітей була умовною (я тебе люблю, якщо...).

Але ж дитина буде правильно вихованою, лише якщо в підґрунті виховання перебуває безумовна любов до дитини: «Я люблю своїх дітей завжди, незалежно ні від чого, навіть їхнього поганого настрою та поведінки». Це фундамент. При цьому я постійно нагадую собі:

- ✘ це звичайні діти;
- ✘ вони поведуться, як усі діти на світі, у їхніх витівках є чимало неприємного і навіть бридкового;
- ✘ якщо я все-таки їх любитиму, попри..., вони намагатимуться дорослішати та відмовляться від своїх поганих звичок;
- ✘ якщо я люблю їх лише тоді, коли вони слухняні (умовна любов) та якщо висловлюю любов до них у ці гарні (на жаль, рідкісні) моменти, вони не відчуватимуть, що їх щиро люблять. Це, в свою чергу, зробить їх невпевненими, порушить їхню самооцінку, похитне віру в себе та перешкодить їхньому розвитку;
- ✘ якщо я люблю дітей безумовно, вони себе поважатимуть і в них з'явиться почуття внутрішнього умиротворення та рівноваги;
- ✘ заради себе (такого, що страждає за дітей) я з усіх сил повинен намагатися, щоб моя любов була якнайближчою до безумовної та беззастережної!

Звісно, можна довго говорити про те, правильне чи неправильне таке ставлення до дітей, правильна чи неправильна така любов. Але можна просто подивитися на результат, щоб зрозуміти, чи потрібна нам така любов до наших дітей. Чи потрібна нашим дітям така любов?

І можна просто навчитися любити свою дитину такою любов'ю, яка дасть їй сили жити, бути собою, бути сильною в цьому житті...

Мало усвідомлювати, що є дійсною метою виховання і ми просто помилялися. Помилялися у виборі «крою», «фасону», «матеріалу», способів його оброблення та методів шиття. І помилки ці абсолютно природні, закономірні.

І зараз, усвідомлюючи певні наші закономірні помилки і прагнучи, немає жодного сенсу себе звинувачувати. **Існує єдиний вихід — почати робити інакше!**

Поради батькам

1. Уважно спостерігайте за своєю дитиною, помічайте, що саме їй вдається найлегше.
2. Не шкодуйте грошей на репетиторів і додаткові гуртки та заняття. Чим більшу підтримку отримає дитина, тим кращим буде результат.
3. Не чекайте швидкого результату та налаштовуйте дитину на те, що вона не відразу стане кращою у своїй справі.
4. Не нав'язуйте дитині своїх інтересів. Просто спостерігайте за її вибором. Зазвичай дитина сама інтуїтивно відчуває, в якій сфері в неї найбільше здібностей.
5. Дозволяйте дитині пробувати різні хобі та види активності. Немає нічого страшного, якщо сьогодні вона мріє грати на арфі, а завтра — у футбол.
6. Стежте за фізичною активністю малюка. Тіло, психіка й інтелект нерозривно пов'язані. Навіть якщо дитина домосід, не любить гуляти на вулиці, віддайте їй займатися якимось видом спорту.
7. Стежте за харчуванням і якістю сну малюка. Мозку потрібна як робота, так і відпочинок, а ще гарне харчування. 8 годин сну на день і раціон, насичений омега-3 жирними кислотами, сприятимуть розумовому розвитку дитини.
8. Вірте у свою дитину. Якщо у вас немає сумнівів, що в неї все вийде, ця впевненість обов'язково передасться й маляті. З історії видно, що чимало видатних особистостей досягли висот завдяки підтримці близьких.